

Anna Szelałowska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie

e-mail: anna.szelałowska@sgh.waw.pl

INSTYTUCJA PODSTAWOWEGO RACHUNKU PŁATNICZEGO W POLSCE

INSTITUTION OF THE BASIC PAYMENT ACCOUNT IN POLAND

DOI: 10.15611/pn.2018.531.38
JEL Classification: 21, G23, G40

Streszczenie: Dyrektywa PAD (Payment Account Directive) wprowadziła we wszystkich krajach członkowskich UE obowiązek oferowania klientom banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych nowej usługi, jaką jest podstawowy rachunek płatniczy. Celem tej inicjatywy jest poprawa inkluzji finansowej i wzrost ubankowienia społeczeństwa. Z założenia podstawowy rachunek płatniczy ma być rachunkiem darmowym, o którego założenie mogą ubiegać się osoby fizyczne nieposiadające otwartego rachunku bankowego lub rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej. Problem badawczy sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na pytanie, czy i jeśli tak, to w jakim stopniu podstawowy rachunek płatniczy jest oferowany w polskich bankach i spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych po półtora roku od wejścia w życie obowiązku oferowania go przez te podmioty. Celem artykułu było przedstawienie genezy podstawowego rachunku płatniczego oraz uwarunkowań związanych z jego implementacją w polskim porządku prawnym. Rozwiązanie problemu badawczego zostało zrealizowane przy zastosowaniu metody studiów literaturowych, komparatystryki, wywiadu bezpośredniego przeprowadzonego w instytucjach zobowiązanych do wprowadzenia podstawowego rachunku płatniczego oraz badania ankietowego przeprowadzonego wśród 1043 polskich internautów.

Słowa kluczowe: podstawowy rachunek płatniczy, banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, włączenie finansowe.

Summary: The aim of this paper was to present the idea of basic payment account in Poland. This kind of instrument is the result of Payment Account Directive (PAD) that aims to facilitate account switching and ensure basic bank accounts that are available to vulnerable EU residents. What is more basic payment account enshrines the principle of nondiscrimination in the offering of accounts and access to accounts. The paper addresses the following research problem: are basic payment accounts offered in Poland after one-and-half year since the implementation of PAD and if no, why? The research problem was solved by using study method, comparative study and conducting a survey.

Keywords: basic payment account, banks, credit unions, financial inclusion.

1. Wstęp

We współczesnym świecie nie można w pełni uczestniczyć w życiu społeczno-gospodarczym bez posiadania rachunku płatniczego. Jego funkcjonalność wzrasta z roku na rok, podobnie jak poziom ubankowienia społeczeństwa. Niestety w dalszym ciągu w Unii Europejskiej ponad 58 mln mieszkańców powyżej 15 roku życia nie posiada rachunku bankowego [www 1]. W krajach takich jak Bułgaria czy Rumunia około połowy mieszkańców nie posiada rachunku płatniczego. Szacunki Komisji Europejskiej wskazują, że około 25 mln nieubankowionych mieszkańców UE chciałoby posiadać jeden dostępny cenowo rachunek. Stąd też włączenie finansowe, zwane też inkluzją finansową, było przesłanką dla poprawy wskaźnika dostępności do darmowych rachunków płatniczych dla wykluczonych finansowo obywateli [Szelałowska 2015a]. Rozwiązaniem tego problemu jest instytucja podstawowego rachunku płatniczego. Jego celem jest poprawa dostępności do podstawowych usług finansowych, które mają być oferowane nieodpłatnie, a także większa możliwość zmiany banków i zakładania rachunków w innych krajach członkowskich UE. Ponadto podstawowy rachunek płatniczy ma umożliwiać porównywalność kosztów jego prowadzenia na tle innych państw UE, co do tej pory było bardzo utrudnione.

2. Geneza podstawowego rachunku płatniczego

W każdym kraju członkowskim Unii Europejskiej istnieje szereg rachunków oszczędnościowo-rozliczeniowych oferujących wiele funkcji dla ich posiadaczy. W 2015 roku Europejski Urząd Bankowy (EBA) przeprowadził badanie [www 2], z którego wynikało, że w większości krajów UE najczęściej do typowego rachunku płatniczego przypisanych było 8 oferowanych usług:

- prowadzenie rachunku (w 26 na 28 krajów UE),
- prowadzenie karty debetowej do rachunku płatniczego (w 23 na 28 krajów),
- prowadzenie karty kredytowej do rachunku płatniczego (w 18 na 28 krajów),
- wypłata gotówki z rachunku płatniczego (w 24 na 28 krajów),
- polecenie przelewu środków z rachunku płatniczego na inny rachunek (w 25 na 28 krajów),
- zlecenia stałe z rachunku płatniczego (w 16 na 28 krajów),
- polecenie zapłaty (w 19 na 28 krajów),
- debet na rachunku płatniczym (w 19 na 28 krajów).

Niestety prowadzenie rachunków płatniczych w dobie bliskich zeru stóp procentowych wymusza na bankach pobieranie wyższych opłat i prowizji związanych z tą świadczoną usługą [Szelałowska 2015b]. To z kolei prowadzi często do rezygnacji z posiadania takich produktów przez osoby niezamożne [Alińska, Szelałowska 2016]. Podstawowe rachunki płatnicze powinny gwarantować konsumentom, bez względu na ich sytuację finansową, dostęp do podstawowych usług finansowych.

wych takich jak: wpłata i wypłata środków pieniężnych, otrzymywanie na rachunek wynagrodzenia, zasiłków, emerytury czy innych świadczeń, przelew środków, polecenia zapłaty, stałe zlecenia płatnicze, prowadzenie karty debetowej do rachunku i umożliwienie dokonywania wypłaty środków z bankomatów za jej pomocą, a także dokonywania płatności internetowych i terminalowych. Podstawowy rachunek płatniczy powinien również umożliwiać korzystanie z bankowości elektronicznej. Z drugiej strony do takiego rachunku nie mogą być dołączone produkty kredytowe, w tym debet w rachunku ani karta kredytowa.

3. Podstawy prawne wprowadzenia podstawowego rachunku płatniczego

Podstawą wprowadzenia obowiązku dostępu do podstawowych rachunków płatniczych jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/92/WE (tzw. dyrektywa PAD – Payment Account Directive). W polskim prawie wymóg ten wprowadzono od 8 lutego 2017 roku na podstawie nowelizacji ustawy o usługach płatniczych (Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016 r. poz. 1997). Zgodnie z dyrektywą PAD każdy obywatel (przepisy dotyczą tylko osób fizycznych, które działają w celach innych niż ich działalność handlowa, gospodarcza, rzemieślnicza lub zawodowa), niezależnie od sytuacji finansowej, może skorzystać z pakietu usług pozwalających na bezgotówkowe zarządzanie środkami i dostęp do gotówki [Harasim 2016]. Celem takiego rozwiązania jest wzrost powszechnego dostępu do usług bankowych sprzyjający włączeniu społecznemu i finansowemu przede wszystkim niezamożnych gospodarstw domowych. Z badań zleconych przez Komisję Europejską wynika, że w 2009 roku w Holandii klienci banków płacili za prowadzenie rachunku średnio 41,17 euro, we Włoszech 243,64 euro, a w Polsce ok. 130 euro (znacznie powyżej unijnej średniej) [www 3]. Dyrektywa PAD jest pierwszą próbą Komisji Europejskiej mającą na celu zminimalizowanie różnic pomiędzy krajami członkowskimi w odniesieniu do kosztów prowadzenia rachunków płatniczych dla konsumentów oraz ułatwienie porównania opłat związanych z prowadzeniem takich rachunków na tle innych krajów członkowskich UE.

W Polsce z podstawowego rachunku płatniczego może skorzystać każdy konsument, który nie posiada innego rachunku bankowego lub rachunku oszczędnościowego w SKOK. Usługę dostępu do podstawowego rachunku płatniczego ma obowiązkowo oferować każdy bank krajowy, instytucja kredytowa oraz SKOK (oprócz Krajowej SKOK), które prowadzą rachunki płatnicze dla konsumentów. Jednym z podstawowych założeń prowadzenia podstawowego rachunku jest jego nieodpłatny charakter do określonej liczby transakcji realizowanych w skali miesiąca. Każdy kraj członkowski Unii Europejskiej może ustalać własne maksymalne liczby transakcji w miesiącu na takim podstawowym rachunku płatniczym, za które nie są pobierane opłaty.

W ramach prowadzenia w Polsce podstawowego rachunku płatniczego darmowe jest: prowadzenie rachunku, wykonanie 5 krajowych transakcji płatniczych w miesiącu, wykonanie 5 transakcji w bankomatach i wpłatomatach obcych w kraju (nienależących do dostawcy rachunku), operacje w bankomatach i wpłatomatach własnych. Banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe przy prowadzeniu podstawowego rachunku płatniczego mogą pobierać opłaty dopiero za 6 i kolejny przelew oraz za 6 i kolejną wypłatę z bankomatu w ciągu miesiąca. Opłaty mogą być pobierane za transgraniczne transakcje płatnicze (np. przelewy SEPA) oraz za transakcje po przekroczeniu limitu 5 operacji miesięcznie – wypłaty i wpłaty w bankomatach obcych oraz krajowe transakcje płatnicze (przelewy itp.). Opłata nie może być wyższa od opłaty najczęściej stosowanej przez 12 ostatnich miesięcy dla danego rodzaju transakcji przez dostawcę (w ramach innych typów rachunków). Podstawowy rachunek płatniczy w Polsce może być prowadzony tylko w złotych i ma umożliwiać wpłaty i wypłaty oraz wykonywanie transakcji płatniczych. Podstawowy rachunek płatniczy powinien zostać założony nie później niż w ciągu 10 dni roboczych od złożenia kompletnego wniosku lub klient powinien zostać poinformowany w tym czasie o przyczynie odmowy zawarcia umowy o podstawowy rachunek płatniczy. Odmowa zawarcia umowy ma miejsce wówczas, gdy bank lub SKOK podejrzewa klienta o zamiar finansowania terroryzmu (art. 165a kodeksu karnego) lub prania pieniędzy (art. 299 kodeksu karnego) bądź też jeśli bank lub SKOK posiada uprawdopodobnioną informację, że ten klient popełnił w przeszłości przestępstwo z wykorzystaniem rachunku płatniczego, lub środki pochodzą z przestępstwa. SKOK może odmówić założenia podstawowego rachunku płatniczego, jeśli klient nie jest członkiem SKOK (jednakże, aby być członkiem SKOK, należy wnieść opłatę członkowską).

Klient ma prawo mieć podstawowy rachunek płatniczy i z niego nie korzystać, jednakże, jeśli przez ponad 24 miesiące nie będzie żadnych operacji, bank ma prawo wypowiedzieć umowę o podstawowy rachunek płatniczy.

Banki, które nie zaoferują podstawowego rachunku płatniczego, narażają się na karę nałożoną przez KNF w wysokości 1 mln zł. W przypadku spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych kara może wynieść 100 tys. zł. Przepisy przewidujące kary za brak podstawowego rachunku w ofercie wchodzi w życie dopiero w dniu 8 sierpnia 2018 r. Stąd też do tego czasu banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe nie były zainteresowane wprowadzaniem do swojej oferty darmowych rachunków.

W momencie składania wniosku o utworzenie podstawowego rachunku płatniczego banki SKOK sprawdzają potencjalnego klienta w centralnej informacji o rachunkach. Centralna informacja o rachunkach jest to usługa świadczona wyłącznie przez Krajową Izbę Rozliczeniową bankom i SKOK, które mają obowiązek z tej bazy danych korzystać. Centralna informacja działa w ramach systemu Ognivo, którego operatorem jest KIR. Ognivo to aplikacja umożliwiająca bezpieczną i szybką komunikację w formie elektronicznej pomiędzy bankami oraz pomiędzy bankami

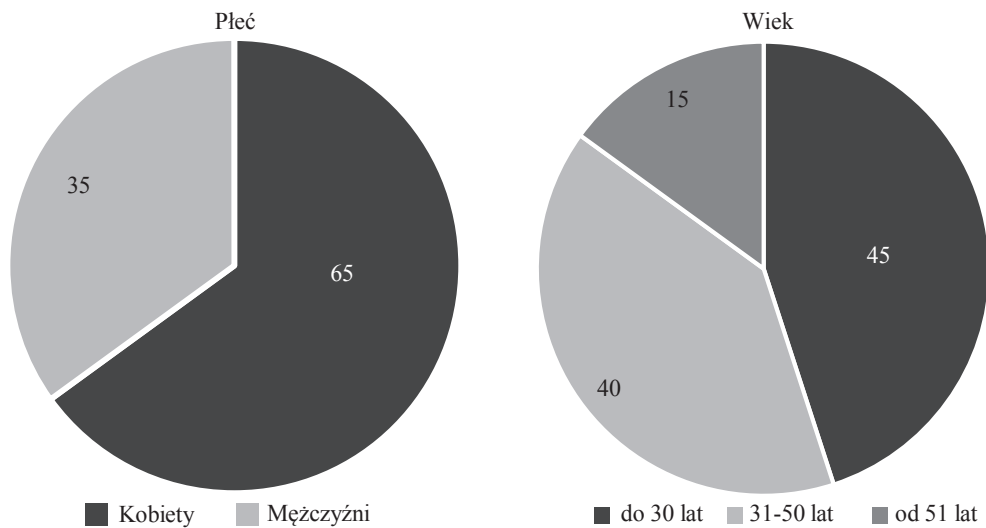
a innymi podmiotami uprawnionymi do uzyskiwania informacji o klientach banków. Aplikacja ta powstała jako narzędzie do wymiany informacji o rozliczeniach międzybankowych i obsługi reklamacji związanych z tymi rozliczeniami. Ogniwo służy m.in. sprawnemu przenoszeniu rachunków z banku do banku.

Centralna informacja o rachunkach umożliwia również dostęp do informacji o rachunkach osób zmarłych, „zapomnianych” rachunkach osób fizycznych oraz rachunkach osób wskazanych przez sąd, komornika, policję lub inne uprawnione organy. Oznacza to, że osoba posiadająca tytuł prawny do spadku po właścicielu rachunku albo poszukująca własnych rachunków, aby uzyskać kompleksową informację ze wszystkich banków i SKOK, może złożyć w tym celu jeden wniosek w dowolnym banku lub SKOK działającym w Polsce. Bank lub SKOK pobiera opłatę za taką usługę zgodnie ze swoją tabelą opłat i prowizji i wysyła zapytanie do Centralnej informacji o rachunkach. Ta zaś wysyła zapytanie do wszystkich banków i SKOK w Polsce. W ciągu trzech dni roboczych banki i SKOK mają obowiązek przesłania odpowiedzi do Centralnej informacji o rachunkach, gdzie następnie jest generowana informacja zbiorcza. Informacja zbiorcza zawiera dane o podmiotach, które prowadzą lub prowadziły rachunek bankowy wraz z jego numerem, informację o tym, czy rachunek jest nadal prowadzony, czy jest to rachunek wspólny, oraz informacje o umowach rachunku bankowego rozwiązanych albo wygasłych z powodu śmierci posiadacza rachunku albo braku dyspozycji dotyczących rachunku przez okres 10 lat. Zbiorcza informacja jest następnie przekazywana do banku lub SKOK, w którym zostało złożone zapytanie przez wnioskodawcę.

4. Podstawowy rachunek płatniczy w Polsce – wyniki badania ankietowego

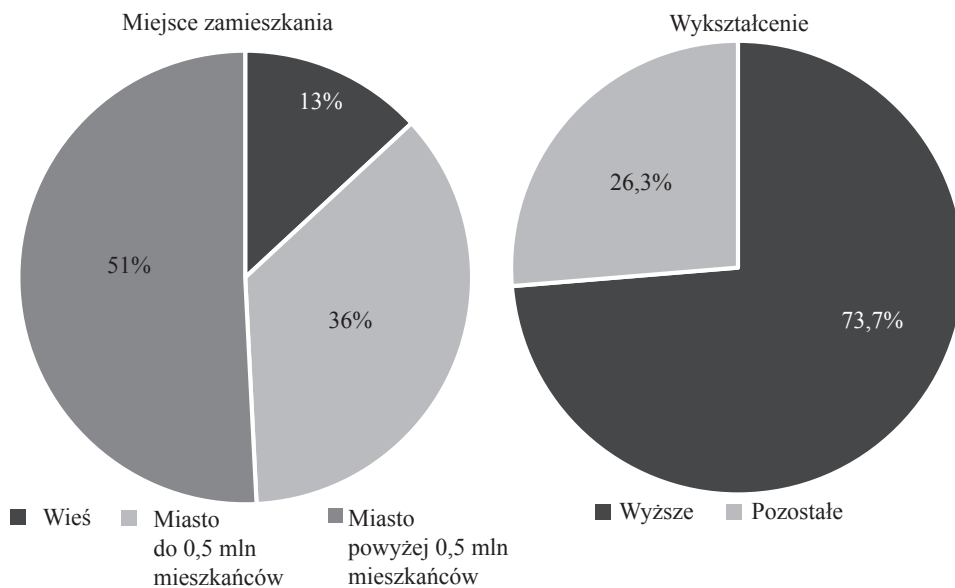
Na potrzeby niniejszego artykułu autorka przeprowadziła w lipcu 2017 roku internetowe badanie ankietowe na próbie 1043 respondentów (65% stanowiły kobiety, a 35% mężczyźni). Dystrybucja internetowego kwestionariusza ankietowego odbyła się poprzez przygotowaną samodzielnie przez autorkę listę mailingową internautów zróżnicowanych wiekowo, zawodowo i dochodowo z każdego województwa Polski. Część (około 20%) odpowiedzi zebrano poprzez rozesłanie linku do badania internetowego przez portale społecznościowe. Łącznie wysłano nieco ponad 3000 maili z zaproszeniem do badania. Wskaźnik zwrotności w tym przypadku wyniósł 35%. Celem badania było sprawdzenie wiedzy na temat podstawowego rachunku płatniczego wśród Polaków. W badanej grupie 45% respondentów stanowiły osoby do 30 roku życia, 40% osoby od 31 do 50 lat, a pozostałe 15% – osoby powyżej 51 lat (rys. 1).

Z metryczki badania internetowego wynika, że 13,1% respondentów mieszkało w momencie badania na wsi, 36,1% mieszkało w miastach do pół miliona mieszkańców, a 50,8% w miastach powyżej pół miliona mieszkańców. Z badanej grupy osób 26,3% posiadało wykształcenie średnie, zawodowe lub podstawowe (rys. 2).

Rys. 1. Charakterystyka płci i struktury wiekowej respondentów (w %)

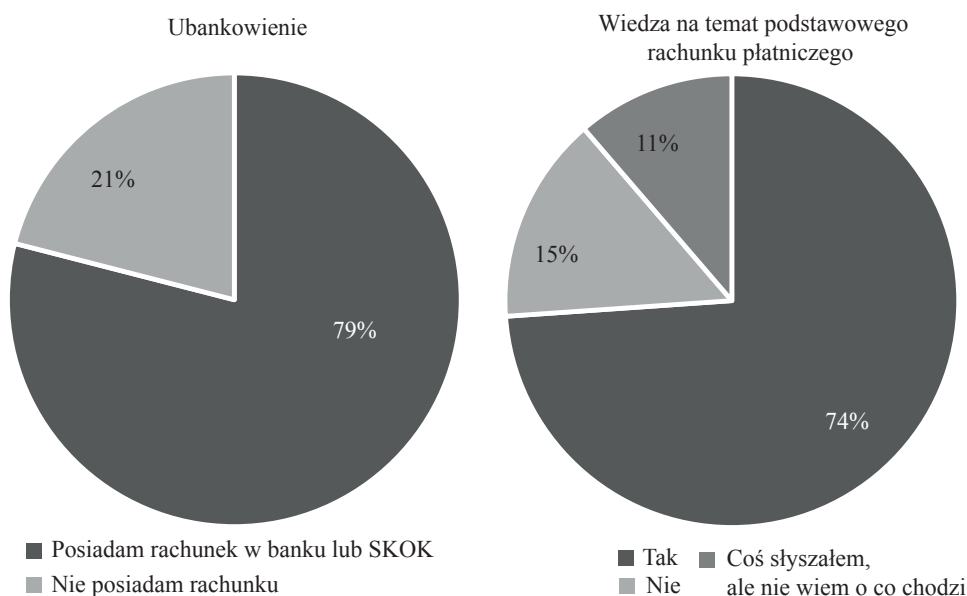
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 2. Charakterystyka respondentów pod względem miejsca zamieszkania i wykształcenia

Źródło: opracowanie własne.

Z przebadanych 1043 osób 79% posiadało rachunek w banku lub w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej (SKOK), z czego 42,7% posiadało tylko jeden rachunek. Na pytanie: czy wiesz, że w Polsce od lutego 2017 roku banki i SKOK mają obowiązek oferowania darmowego podstawowego rachunku płatniczego umożliwiającego dokonywanie pięciu transakcji bezgotówkowych i gotówkowych miesięcznie dla osób, które nie posiadają rachunku – 73,9% udzieliło odpowiedzi przeczącej (badanie było przeprowadzone w lipcu 2017 roku, czyli po pół roku od obowiązywania przepisów). Wiedzę na ten temat posiadało 14,8% badanych (odpowiednio 49,32% kobiet i 50,68% mężczyzn), a 11,3% coś słyszało, ale nie wiedzieli, o co chodzi z tym darmowym rachunkiem (rys. 3).

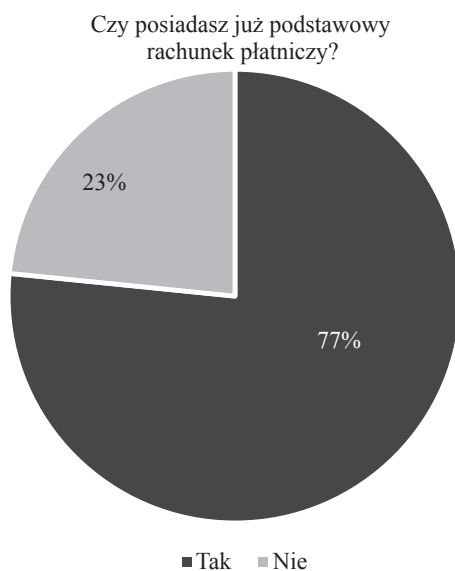

Rys. 3. Charakterystyka ubankowienia respondentów oraz ich wiedzy na temat podstawowego rachunku płatniczego

Źródło: opracowanie własne.

Spośród badanych respondentów deklarujących wiedzę na temat podstawowego rachunku płatniczego 37% stanowiły osoby w wieku do 30 lat, 24,2% osoby w wieku od 31 do 40 lat, a 22,3% badanych stanowiły osoby w wieku od 41 do 50 lat. Nieco ponad 42% badanych deklarujących wiedzę na temat podstawowego rachunku płatniczego pochodziło z miast powyżej 1 mln mieszkańców. W tej grupie osób, które wiedziały o implementacji przepisów dotyczących wprowadzenia obowiązku oferowania w Polsce podstawowego rachunku płatniczego, 85,84% posiadało wykształcenie wyższe. Jednocześnie 75,8% badanych deklarujących wiedzę na temat podstawowego rachunku płatniczego uczyło się w szkole średniej lub na studiach

bankowości lub zarządzania finansami. W grupie respondentów posiadających wiedzę na temat wejścia w życie przepisów dotyczących podstawowego rachunku płatniczego 57,08% badanych było zatrudnionych na umowę na czas nieokreślony, a 32,88% zarabiała miesięcznie od 2000 do 3999 zł netto. Spośród osób deklarujących wiedzę na temat podstawowego rachunku płatniczego 29,22% zarabiała od 4000 do 6999 zł, 23,74% zarabiała powyżej 7000 zł, a 14,16% zarabiała miesięcznie mniej niż 1999 zł netto. Z przeprowadzonego badania wynika, że im większa liczba rachunków posiadanych przez respondentów, tym większa wiedza na temat nowego produktu, jakim jest podstawowy rachunek płatniczy; 29,22% osób, które deklarowały wiedzę na temat podstawowego rachunku płatniczego, posiadało jeden rachunek w banku lub SKOK, 37,9% badanych posiadało dwa rachunki, a powyżej trzech rachunków posiadało 32,88% badanych.

Rys. 4. Struktura odpowiedzi respondentów na pytanie o posiadanie podstawowego rachunku płatniczego w lipcu 2017 r.

Źródło: opracowanie własne.

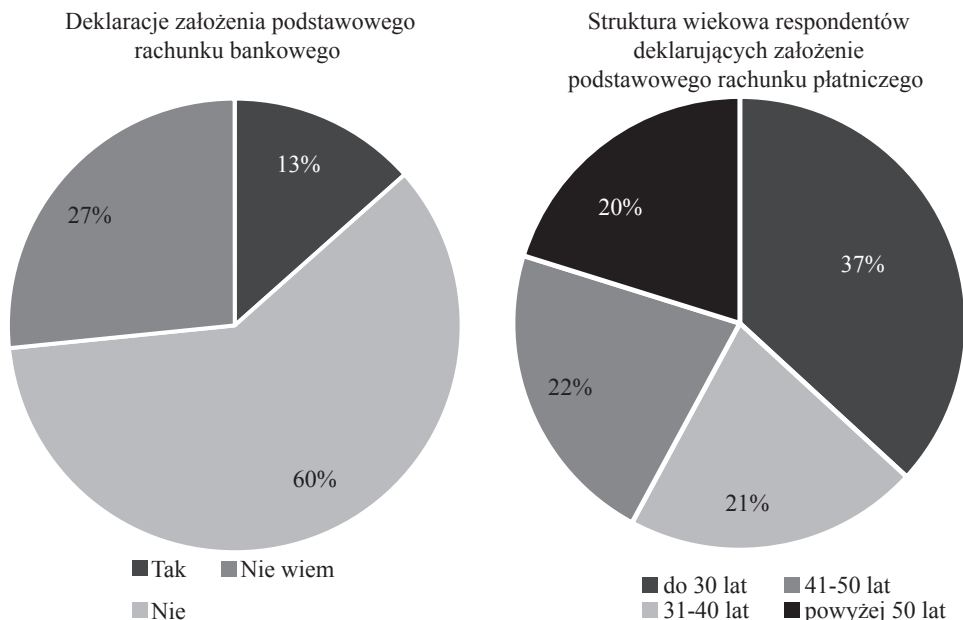
Przeprowadzone badanie przyniosło także zaskakujące wyniki. Znajomość oferowanych rachunków przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe bardzo często pozostawia wiele do życzenia. W momencie przeprowadzania badania ankietowego (lipiec 2017) żaden bank ani żadna spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa nie oferowały podstawowego rachunku płatniczego. Chcąc sprawdzić wiedzę respondentów na temat różnic między podstawowym rachunkiem płatniczym a tradycyjnym ROR, w ankiecie zadano pytanie: czy posiadasz już

darmowy podstawowy rachunek płatniczy? Twierdząco na to pytanie odpowiedziało 23,4% badanych, co wskazuje, że podstawowy rachunek płatniczy jest mylony przez prawie ¼ respondentów z tradycyjnym rachunkiem oszczędnościowo-rozliczeniowym (rys. 4).

Analiza przeprowadzona za pomocą testu niezależności chi-kwadrat ($\chi^2 = 7,8$) wykazała istnienie istotnego statystycznie związku pomiędzy płcią respondentów a deklaracjami dotyczącymi posiadania przez nich podstawowego rachunku płatniczego ($p = 0,0051$). Porównanie rozkładów procentowych wyraźnie pokazuje, iż odpowiedzi twierdzące częściej pojawiały się w gronie kobiet niż wśród mężczyzn. Wśród pań odsetek odpowiedzi „tak” wyniósł 26,2%, podczas gdy w grupie mężczyzn był on blisko 9 punktów procentowych niższy i wyniósł 17,6%. Co więcej, test niezależności chi-kwadrat ($\chi^2 = 17,2$) wykazał istnienie istotnego statystycznie związku pomiędzy wiekiem a deklaracją posiadania podstawowego rachunku płatniczego, którego jeszcze na rynku nie było w momencie przeprowadzania badania ($p = 0,00063$). W tej grupie respondentów 51,08% stanowiły osoby do 30 roku życia. Zaskakujące jest również to, że 45,16% osób deklarujących posiadanie podstawowego rachunku płatniczego mieszkało w miastach powyżej 1 mln mieszkańców. W tym miejscu pojawia się pytanie o faktyczną świadomość ekonomiczną i finansową respondentów. Osoby z wyższym wykształceniem, które studiowały wcześniej przedmioty związane z finansami, które są aktywne zawodowo i których wynagrodzenie kształtuje się wokół mediany wynagrodzeń lub jest wyższe, są bardziej świadome cech nowo wprowadzanych produktów na rynek finansowy. Z drugiej strony skoro prawie co czwarty badany myli dotychczasowy ROR (potencjalnie bezpłatny) z podstawowym rachunkiem płatniczym, trudno będzie zwiększyć świadomość i wiedzę na temat tego produktu wśród dotychczasowych klientów banków i SKOK. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na problem samowykluczenia finansowego, rozumianego jako rezultat podjętej przez konsumentów decyzji o niekorzystaniu z dostępnych dla nich usług finansowych lub braku świadomości w zakresie istnienia i przydatności takich usług [Polasik, Piotrowska 2014]. Ponieważ banki i SKOK z pewnością nie będą reklamowały podstawowego rachunku płatniczego, może to doprowadzić do sytuacji, w której wielu klientów będzie przekonanych, że posiada taki produkt nie zwracając uwagi na koszty prowadzenia ROR. Ewentualnie część konsumentów nie będzie wiedziała, jakie są korzyści z posiadania podstawowego rachunku płatniczego, samowykluczając się z rynku darmowych usług płatniczych.

W dalszej kolejności zadano pytanie: czy byłabyś/byłbyś w stanie zlikwidować posiadane dotychczas rachunki w bankach lub w SKOK, aby założyć bezpłatny podstawowy rachunek płatniczy umożliwiający dokonywanie w miesiącu do pięciu darmowych transakcji gotówkowych i bezgotówkowych? Twierdząco odpowiedziało 13,4% badanych, przecząco odpowiedziało 60% badanych. Pozostała grupa udzieliła odpowiedzi „nie wiem”. Z grupy 13,4% respondentów, która była zainteresowana zlikwidowaniem dotychczasowych rachunków w bankach lub w SKOK

na rzecz założenia podstawowego rachunku płatniczego, 36,84% badanych stanowiły osoby do 30 roku życia, 21,05% stanowiły osoby mające od 31 do 40 lat, 21,93% stanowiły osoby od 41 do 50 lat, a pozostała grupa to respondenci w wieku powyżej 50 lat (rys. 5).

Rys. 5. Struktura respondentów deklarujących likwidację dotychczasowych rachunków w bankach lub SKOK na rzecz podstawowego rachunku płatniczego

Źródło: opracowanie własne.

Analiza przeprowadzona za pomocą testu niezależności chi-kwadrat ($\chi^2 = 25,7$) wykazała również istnienie istotnego statystycznie związku pomiędzy wiekiem respondentów a deklaracjami dotyczącymi likwidacji dotychczasowych rachunków na rzecz założenia podstawowego rachunku płatniczego ($p = 0,0024$). Porównanie rozkładów procentowych wyraźnie pokazuje, iż odpowiedzi twierdzące częściej pojawiały się w gronie osób do 30 roku życia, dla których odsetek odpowiedzi „tak” wyniósł 36,84%, podczas gdy w grupach wiekowych 31-40, 41-50 i powyżej 50 lat odsetek ten był niższy i kształtował się na poziomie 20-21%. Z przeprowadzonych badań wynika również istotny statystyczny związek między wcześniejszym uczeniem się bankowości lub zarządzania finansami a deklaracją rezygnacji z dotychczasowych rachunków w bankach lub SKOK na rzecz założenia darmowego podstawowego rachunku płatniczego ($\chi^2 = 17,2$; $p = 0,0001$). Odpowiedź twierdzącą podało 60% respondentów deklarujących uczenie się wcześniej bankowości lub zarządzania finansami.

W grupie osób, które nie były zainteresowane podstawowym rachunkiem płatniczym, największy odsetek stanowiły osoby do 30 roku życia (47,4%), osoby od 31 do 40 lat (23,8%), osoby w wieku od 41 do 50 lat (18,2%), a osoby powyżej 50 roku życia stanowiły 10,6% osób, które nie zrezygnowałyby z dotychczasowych rachunków w bankach lub w SKOK na rzecz podstawowego rachunku płatniczego.

Po 15 miesiącach od wejścia w życie przepisów zobowiązujących banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe do wprowadzenia podstawowego rachunku płatniczego nadal nie jest on powszechnie dostępny. Datą kluczową jest 8 sierpnia 2018 roku, od kiedy za brak w ofercie takiego produktu instytucje te będą karane finansowo przez nadzór finansowy. W momencie oddawania tego artykułu do recenzji deklarację wprowadzenia do swojej oferty podstawowego rachunku płatniczego zapowiedział Bank Poczty SA (od 1 sierpnia 2018 roku), PKO BP SA (od 4 sierpnia 2018 roku), ING Bank Śląski SA (od 6 sierpnia 2018 roku) oraz BGŻ BNP Paribas (od 6 sierpnia 2018 roku). Pozostałe banki nie podają konkretnej daty albo twierdzą, że 8 sierpnia 2018 roku produkt ten znajdzie się w ich ofercie. Tylko Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa „Śląsk” umożliwiała swoim klientom w maju 2018 roku założenie podstawowego rachunku płatniczego. Banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe wykorzystały okres półtoraroczny na omińnięcie przepisów. Z danych Narodowego Banku Polskiego [NBP 2017] wynika, że na koniec 2017 roku średnia miesięczna opłata za prowadzenie rachunku bankowego wynosiła w Polsce 5,03 zł, za kartę natomiast 4,54 zł. Z kolei wypłaty z „obcych” bankomatów to średnio koszt ok. 3,93 zł, zaś przelew w oddziale banku 7,52 zł. Stąd też duży popyt na podstawowy rachunek płatniczy może negatywnie przełożyć się na przychody banków z tytułu opłat i prowizji. Trudno jednakże wywnioskować, na ile faktycznie wzrośnie poziom ubankowienia w drugiej połowie 2018 roku, kiedy będzie istniała możliwość wyboru pomiędzy tradycyjnymi rachunkami oszczędnościowo-rozliczeniowymi a podstawowymi rachunkami płatniczymi. Z pewnością warto obserwować zachowania banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w kontekście wprowadzenia nie tylko podstawowego rachunku płatniczego, ale także innych rachunków powszechnie reklamowanych jako darmowe konta.

5. Zakończenie

Podstawowy rachunek płatniczy uzupełnia dotychczasową skromną ofertę banków dla osób niezamożnych, dla których koszty prowadzenia tradycyjnych rachunków oszczędnościowo-kredytowych są zbyt wysokie. Trudno przewidzieć, na ile faktycznie wzrośnie poziom ubankowienia w społeczeństwie. Z badań przeprowadzonych przez autorkę wynika, że tylko niecałe 13,4% zdecydowałoby się zlikwidować swoje dotychczasowe rachunki w bankach lub w SKOK, aby skorzystać z podstawowego rachunku płatniczego. Argumentem przemawiającym za tym, że wprowadzenie podstawowego rachunku bankowego nie wpłynie istotnie na poziom przeno-

szenia środków z tradycyjnych ROR na nowe nieodpłatne rachunki jest fakt, że banki od roku nasilają kampanie reklamowe dotyczące darmowych rachunków, które wiążą się z ponoszeniem określonych opłat, jeśli klient nie spełni warunków wynikających z umowy. Wyniki badań przeprowadzonych przez autorkę również potwierdzają, że prawie $\frac{1}{4}$ badanych była przekonana że posiada podstawowy rachunek płatniczy, myląc go właśnie z tzw. darmowym kontem.

Literatura

- Alińska A., Szelałowska A., 2016, *Banki spółdzielcze w procesie inkluzji finansowej*, [w:] Bednarczyk J., Sadurski J. (red.), *Banki spółdzielcze wobec wyzwań współczesnego rynku*, Instytut Naukowo-Wydawniczy Spatium, s. 61-74.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2014/92/WE Payment Account Directive.
- Harasim J., 2016, *The Shift from Cash to Non-Cash Transactions*, [w:] Górka J. (red.), *Transforming Payment Systems in Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire, s. 28-69.
- NBP, 2017, *Porównanie wysokości prowizji i opłat związanych z rozliczeniami pieniężnymi w złotych w polskim sektorze bankowym w obszarze klientów indywidualnych (wg danych na 31 grudnia 2017 r.)*, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa, marzec; http://www.nbp.pl/systemplatniczy/prowizje_i_oplaty/raport_2_2017.pdf (dostęp: 31.05.2018).
- Polasik M., Piotrowska A. (2014), *Transakcyjne wykluczenie finansowe w Polsce w świetle badań empirycznych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 330, s. 313-325.
- Szelałowska A., 2015a, *Determinanty rozwoju rynku firm pożyczkowych w Polsce*, [w:] Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych, z. 2, s. 9-20.
- Szelałowska A., 2015b, *Rynek pożyczek pozabankowych w Polsce w świetle polityki niskich stóp procentowych banku centralnego*, [w:] Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego, Studia i Prace, t. 1, z. 3, s. 119-135.
- Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2016 r. poz. 1997).
- [www 1] http://ec.europa.eu/consumers/financial_services/bank_accounts/index_en.htm (dostęp: 30.05.2018).
- [www 2] http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1068458/EBA+GL+2015+01+GL+on+Payments+Account+Directive+_EN.pdf/6872278b-aa9e-4e0a-af76-d216d0af1e49 (dostęp: 30.05.2018).
- [www 3] <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/bankowosc/pad-wywrze-presje-na-bankowe-prowizje/> (dostęp: 30.05.2018).